

USTALENIE ISTNIENIA STOSUNKU PRACY – POSTĘPOWANIE APELACYJNE

Artykuł ten stanowi kontynuację problematyki podjętej na łamach „Inspektora Pracy” nr 1/2004, w którym przedstawiono zagadnienia procesowe dotyczące ustalenia istnienia stosunku pracy z udziałem inspektora pracy. Celem tego artykułu jest omówienie węzłowych zagadnień dot. postępowania odwoławczego (apelacyjnego), w szczególności apelacji inspektora pracy od wyroku oddalającego powództwo o ustalenie stosunku pracy.

Jednym z istotnych uprawnień inspektora pracy jest prawo do wytaczania powództw o ustalenie istnienia stosunku pracy. Jak podkreśla się w literaturze przedmiotu¹, rolę inspektora pracy w systemie ustawodawstwa polskiego jest stanie na straży praworządności w stosunkach pracy, zaś uprawnienie to jest „swoistą kontrreakcją ustawodawcy na występujące w masowej skali w stosunkach pracy lat dziewięćdziesiątych zjawisko ucieczki od pracowniczego zatrudnienia”². Realizując to uprawnienie inspektor pracy, o czym była mowa w poprzednim artykule, może wystąpić z powództwem o ustalenie stosunku pracy, może również wstąpić do toczącego się postępowania. Jeżeli wyrok sądu I instancji oddala powództwo pracownika, bądź inspektora pracy (wytoczone na rzecz pracownika), stronie niezadowolonej z takiego rozstrzygnięcia przysługuje prawo złożenia apelacji, która jest środkiem odwoławczym od wyroku sądu I instancji do sądu II instancji³, jest czynnością procesową uprawnionego podmiotu, która stanowi zwyczajny, suspensywny i dewolutywny środek zaskarżenia służący do ochrony określonych praw i interesów w postępowaniu cywilnym⁴.

W tym miejscu należy podkreślić, że przedmiotem dalszych rozważań będzie sytuacja, gdy inspektor pracy był stroną pierwszoinstancyjnego postępowania, jak również, gdy wstąpił do procesu poprzez złożenie środka odwoławczego – apelacji, bez udziału w postępowaniu przed sądem I instancji⁵.

¹ K. W. Baran: „Organizacyjno – procesowe aspekty nowelizacji ustawodawstwa pracy z 2 lutego 1996 r.”, Praca i Zabezpieczenie Społeczne, nr 7/1996, str. 45.

² J. w., str. 44. Podobne stanowisko prezentuje M. Flasiński, który twierdzi, że wobec nagminnego naruszania przez pracodawców obowiązku zawierania umów o pracę zgodnych z rzeczywistą treścią zatrudnienia, Państwowa Inspekcja Pracy została wyposażona w zwiększony zakres uprawnień i środków dla przeciwdziałania temu zjawisku (Kontrola i nadzór Państwowej Inspekcji Pracy – granice uprawnień, Praca i Zabezpieczenie Społeczne, nr 10/1997, str. 12.

³ A. Oklejak: Apelacja w procesie cywilnym, Kraków 1994.

⁴ T. Stręk: Poradnik praktyczny. Indywidualne spory pracy, Kraków 2003, str. 352.

⁵ Odmienne poglądy prezentuje T. Stręk, który nie dopuszcza udziału inspektora pracy w postępowaniu odwoławczym, jeżeli nie był stroną w postępowaniu przed sądem I instancji, j.w. str. 354. Moim zdaniem pogląd ten nie znajduje

Warunki formalne apelacji

Apelacja powinna być wniesiona w formie pisma procesowego, oraz zawierać, zgodnie z art. 368 Kpc :

- oznaczenie wyroku, od którego jest wniesiona, ze wskazaniem, czy jest on zaskarżony w całości lub części,
- zwięzłe przedstawienie zarzutów (zarzutem może być wszystko, co w przekonaniu strony negatywnie wpłynęło na treść orzeczenia⁶; zarzuty mogą dotyczyć naruszenia prawa procesowego, niewłaściwego rozstrzygnięcia problemów wynikających ze stanu faktycznego, wreszcie mogą dotyczyć naruszenia prawa materialnego, tj. błędów w wyborze normy prawnej, błędów wykładni normy prawnej, błędów w subsumpcji normy prawnej do ustalonego stanu faktycznego⁷),
- uzasadnienie zarzutów,
- powołanie, w razie potrzeby, nowych faktów i dowodów oraz wykazanie, że ich powołanie w postępowaniu przed sądem I instancji nie było możliwe, albo że potrzeba powołania się na nie wynikła później⁸ (zgodnie z praktyką sądową, w takiej sytuacji strona powołująca nowe dowody winna wykazać istnienie przyczyn usprawiedliwiających powołanie dopiero przed sądem II instancji⁹). Moim zdaniem taka sytuacja będzie zachodzić szczególnie wówczas, gdy inspektor pracy nie uczestniczył w postępowaniu przed sądem I instancji, następnie wskutek okoliczności faktycznych polegających np. na przeprowadzeniu postępowania kontrolnego pracodawcy w trybie i na zasadach określonych ustawą o Państwowej Inspekcji Pracy i ze względu na ochronę praworządności, zebrał, czy też ujawnił nowe dowody istotne w sprawie o ustalenie stosunku pracy, które uzasadniły jego wstąpienie do postępowania za zgodą pracownika poprzez złożenie apelacji.
- wniosek o zmianę lub o uchylenie wyroku z zaznaczeniem zakresu żądanej zmiany lub uchylenia. Podkreśla się, że skarżący może złożyć oba wnioski, tj. żądać zmiany orzeczenia, a w razie nieuwzględnienia tego wniosku – uchylenia tego orzeczenia

uzasadnienia w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego, gdyż zgodnie z art. 63¹ *in fine* Kpc inspektor pracy może wstępować do toczącego się postępowania w każdym jego stadium.

⁶ J. Skoczyński: Postępowanie sądowe w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych po nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego, Praca i Zabezpieczenie Społeczne, nr 7/1996, str. 32.

⁷ W. Broniewicz: Postępowanie cywilne w zarysie. Warszawa 1996, str. 239, 250.

⁸ J. Iwulski: Nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego ze szczególnym uwzględnieniem spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, Przegląd Sądowy 1996/9/36, str. 45.

⁹ Por. orzeczenie SN z dn. 20.05.1998 r., I CKN 678/97, Prok. i Pr. 1999/5/40, podobnie orzeczenie SN z 27.01.1999 r., II CKN 798/97, Lex nr 50747.

i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania przez sąd I instancji¹⁰. Wydaje się, że z punktu interesu prawnego inspektora pracy, takie „podwójne” sformułowanie wniosku jest korzystne.

Apelacja powinna też określać wartość przedmiotu zaskarżenia.

Apelację należy wnieść do sądu, który wydał wyrok, w terminie 2 tygodni od doręczenia stronie wyroku wraz z uzasadnieniem. W literaturze panuje jednolity pogląd, że termin ten wiąże również inspektora pracy¹¹, i to zarówno w sytuacji, gdy uczestniczył już w postępowaniu, jak również gdy wstępuje do postępowania poprzez złożenie apelacji.

Postępowanie wstępne¹²

Sąd, który wydał wyrok jest uprawniony do przeprowadzenia postępowania sprawdzającego, czy wniesiona apelacja nie zawiera błędów formalnych (np. brak oznaczenia zaskarżonego wyroku). Jeżeli stwierdzono takie błędy, przewodniczący w trybie art. 130 Kpc, wzywa stronę do poprawienia lub uzupełnienia pisma w terminie tygodniowym. O ile apelacja nie zawiera braków, bądź też błędy zostaną w wyznaczonym terminie poprawione, sąd doręcza odpis apelacji stronie przeciwnej a następnie zostaje przekazana wraz z aktami sprawy do sądu II instancji. Od omawianej reguły zachodzi jeden wyjątek, mianowicie, jeżeli apelacja jest wniesiona po upływie przepisanej terminu, bądź strona nie uzupełniła w terminie braków pisma, przewodniczący kieruje sprawę do rozpoznania przez sąd na posiedzeniu niejawnym celem odrzucenia apelacji – art. 370 Kpc.

Następnie takie postępowanie jest powtórzone przed sądem odwoławczym, który również odrzuci apelację, jeżeli podlegała ona odrzuceniu przez sąd I instancji, a jeżeli stwierdzi braki – wezwie stronę do ich uzupełnienia pod rygorem odrzucenia apelacji (art. 373 Kpc). Na podstawie omówionych wyżej przepisów dot. wstępnego badania apelacji, należy stwierdzić, że działanie inspektora pracy polegające na włączeniu się do postępowania na tym etapie, czy też kontynuowanie rozpoczętego już postępowania w I instancji poprzez zaskarżenie wyroku w trybie apelacji, wymaga dobrego przygotowania pisma apelacji, gdyż każdy brak jest dokładnie a ponadto dwukrotnie

¹⁰ W. Siedlecki, Z. Świeboda: Postępowanie cywilne. Zarys wykładu. Warszawa 1998, str. 301.

¹¹ K. W. Baran: „Organizacyjno – procesowe aspekty nowelizacji ustawodawstwa pracy z 2 lutego 1996 r.”, Praca i Zabezpieczenie Społeczne, nr 7/1996, str. 46; W. Broniewicz: Postępowanie cywilne w zarysie. Warszawa 1996, str. 239

¹² W. Siedlecki, Z. Świeboda: Postępowanie cywilne. Zarys wykładu. Warszawa 1998, str. 303.

(przez sąd I instancji i sąd II instancji) analizowany, a w skrajnych przypadkach może skutkować odrzuceniem apelacji i tym samym zniweczeniem uzyskania korzystnego, sądowego rozstrzygnięcia na rzecz pracownika.

Jeżeli apelacja nie zawiera braków, zostaje wyznaczona rozprawa przed sądem II instancji. W jednym wypadku sąd może nie wyznaczyć rozprawy i rozpoznać sprawę na posiedzeniu niejawnym – jeżeli zachodzi nieważność postępowania. Zgodnie z art. 379 Kpc nieważność postępowania zachodzi:

- 1) jeżeli droga sądowa była niedopuszczalna,
- 2) jeżeli strona nie miała zdolności sądowej lub procesowej, organu powołanego do jej reprezentowania lub przedstawiciela ustawowego, albo gdy pełnomocnik strony nie był należycie umocowany,
- 3) jeżeli o to samo roszczenie między tymi samymi stronami toczy się sprawa wcześniej wszczęta albo jeżeli sprawa taka została już prawomocnie osądzona,
- 4) jeżeli skład sądu orzekającego był sprzeczny z przepisami prawa albo jeżeli w rozpoznaniu sprawy brał udział sędzia wyłączony z mocy ustawy,
- 5) jeżeli strona została pozbawiona możliwości obrony swych praw (zgodnie z orzeczeniem SN niezawiadomienie inspektora pracy, który wstąpił do postępowania o ustalenie istnienia stosunku pracy o terminie rozprawy, na której zapadł wyrok, powoduje nieważność postępowania ze względu na pozbawienie inspektora pracy możliwości obrony jego praw¹³
- 6) jeżeli sąd rejonowy orzekł w sprawie, w której sąd wojewódzki jest właściwy bez względu na wartość przedmiotu sporu.

W razie stwierdzenia nieważności postępowania, sąd odwoławczy ma obowiązek uchylić zaskarżony wyrok, znieść postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazać sprawę sądowi I instancji do ponownego rozpoznania – art. 386 § 2 Kpc.

Postępowanie przed sądem II instancji

Po wywołaniu sprawy, rozprawa rozpoczyna się od sprawozdania sędziego – sprawozdawcy, który zwięźle przedstawia stan sprawy. Następnie głos zabierają strony. W dalszej części postępowanie odbywa się według tych samych zasad, co postępowanie

¹³ Wyrok SN z 02.04.1998 r., I PKN 521/97, OSNP 1999/6/203.

przed sądem I instancji, gdyż stanowi ono przedłużenie postępowania merytorycznego, które toczyło się przed sądem I instancji¹⁴.

Sąd II instancji rozpoznaje sprawę w granicach apelacji, szczególna sytuacja zachodzi w razie uczestnictwa inspektora pracy jako powoda. Ponieważ inspektor pracy i pracownik, na rzecz którego wytacza powództwo są współuczestnikami jednolitymi w postępowaniu (o czym była mowa w poprzednim artykule), zaskarżenie orzeczenia przez jednego ze współuczestników wywiera skutek również wobec pozostałych¹⁵. Tak więc, jeżeli np. inspektor pracy zaskarża orzeczenie, którego pracownik nie kwestionuje, to pomimo tego, wyrok II instancji będzie dotyczył również pracownika, i odwrotnie, jeżeli to pracownik złoży odwołanie od wyroku, którego nie kwestionuje inspektor pracy, pomimo tego faktu sąd II instancji wyda wyrok, który będzie dotyczył również inspektora pracy.

Podkreślenia wymaga również, że inspektor pracy decydując się na apelowanie wyroku sądu I instancji musi być stroną aktywną w procesie, wykazując wszystkie dowody potwierdzające twierdzenia zawarte w apelacji. Bierność inspektora pracy, przy uwzględnieniu założenia, iż praktyka sądowa ewoluuje w kierunku prymatu cywilnoprawnej autonomii stron stosunku prawnego, wyrażającej się poprzez zasadę swobody woli stron, bez uwzględnienia szczególnych a zarazem charakterystycznych elementów występujących w przypadkach sztucznego kreowania stosunku cywilnoprawnego, pomimo występowania przesłanek do zawarcia umowy o pracę, prowadzi de facto do nieustalenia przez sąd stosunku pracy, przez co osłabienia doznaje również ochrona praworządności i słuszych interesów pracowników (art. 7 Kpc). Generalnie, działania podejmowane przez inspektora pracy w postępowaniu odwoławczym winny polegać również na powoływaniu nowych faktów i dowodów przemawiających na rzecz ustalenia istnienia stosunku pracy, o ile oczywiście nie istniała możliwość ich wcześniejszego powołania¹⁶.

Po rozpoznaniu sprawy, sąd zamyka przewód sądowy i wydaje orzeczenie, w którym może:

1. oddalić apelację, a tym samym utrzymać wyrok sądu I instancji w mocy,

¹⁴ J. Skoczyński: Postępowanie sądowe w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych po nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego, Praca i Zabezpieczenie Społeczne, nr 7/1996, str. 35. Podobnie W. Broniewicz: Postępowanie cywilne w zarysie. Warszawa 1996, str. 243.

¹⁵ J. Skoczyński: Postępowanie sądowe w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych po nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego, Praca i Zabezpieczenie Społeczne, nr 7/1996, str. 35. Podobnie W. Broniewicz: Postępowanie cywilne w zarysie. Warszawa 1996, str. 242.

¹⁶ J. Iwulski: Nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego ze szczególnym uwzględnieniem spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, Przegląd Sądowy 1996/9/36, str. 45.

2. zmienić zaskarżony wyrok i orzec co do istoty sprawy (orzeczenie reformatoryjne),
3. uchylić zaskarżony wyrok i pozew odrzucić lub umorzyć postępowanie w całości, albo przekazać sądowi I instancji do ponownego rozpoznania (w razie stwierdzenia nieważności postępowania),
4. umorzyć postępowanie apelacyjne (w razie cofnięcia apelacji lub zawieszenia postępowania w II instancji),
5. umorzyć postępowanie w całości (np. w razie zawarcia ugody już po wniesieniu apelacji).

Cechą charakterystyczną postępowania apelacyjnego jest zasada, że sąd z urzędu uzasadnia wyrok w terminie 2 tygodni od dnia ogłoszenia wyroku (termin instrukcyjny), a ponadto, że wyrok sądu II instancji jest natychmiast wykonalny (jest to natychmiastowa wykonalność wyroku z mocy prawa¹⁷) – art. 388 § 1Kpc.

Z faktu, że sąd apelacyjny uzasadnia wyrok z urzędu nie wynika jednak, że wyrok z uzasadnieniem jest stronom z urzędu doręczany. O doręczenie wyroku z uzasadnieniem należy wystąpić – inaczej niż w I instancji, gdzie występuje się o sporządzenie uzasadnienia wyroku i jego doręczenie.

Reasumując, można sformułować tezę, że podjęcie przez inspektora pracy czynności w postępowaniu o ustalenie stosunku pracy, nie zawsze skutkuje wydaniem korzystnego dla pracownika orzeczenia w I instancji, w takiej sytuacji warto, w szczególności, jeżeli inspektor pracy dojdzie do przekonania, że postępowanie sądu I instancji obarczone jest wadą, składać apelację, celem zweryfikowania trafności i słuszności orzeczenia sądowego przez wyższą instancję.

Tomasz Czerkies
Okręgowy Inspektorat Pracy w Lublinie
O/Biała Podlaska

¹⁷ J. Skoczyński: Postępowanie sądowe w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych po nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego, Praca i Zabezpieczenie Społeczne, nr 7/1996, str. 36.